

ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARININ POLİTİKALARLA İLİŞKİSİ THE RELATIONSHIP OF CHILD NEGLECT AND ABUSE WITH POLICIES

Ali Osman ÖZPOLAT*

* Dr., Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü,
aliosmanozpolat@gmail.com

ÖZ

Çocuk ihmali, çocuğa bakmakla sorumlu bir yetişkinin çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmasında gerekli sorumluluklarını yerine getirmemesini ifade etmektedir. Ayrıca beslenme, giyim, sağlık, sosyal ve duygusal ihtiyaçların karşılanmasında gereken ilgiyi çocuğa göstermeme gibi çocuğun fiziksel veya duygusal açıdan göz ardı edilmesi olarak da ifade edilebilir. Çocuk istismarı ise trajik sonuçları olan gelişimsel, tıbbi ve hukuki önemli bir problemdir. Bir erişkinin, bir çocuğu fiziksel ve ruhsal olarak bilerek ya da bilmeyerek olumsuz bir şekilde etkilemesi istismar olarak ifade edilmektedir. Çocuk ihmali ve istismarı çocuğa yönelik olarak var olan risklerin en önemlileri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda çalışmamızda çocuk ihmali ve istismarı kapsamında hem Dünya'da hem de Türkiye'de yürürlükte olan uluslararası belgeler, mevzuat düzenlemeleri ve uygulamaların tarihsel süreci, gelişimi ve mevcut durumu üzerinde durulmuştur. Ayrıca çocuk ihmali ve istismarının politikalarla ilişkisi incelenerek yaşanan sorunlara yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk İhmali, Çocuk İstismarı, Sosyal Politika, Sosyal Hizmet.

Jel Kodları: J12, J16, J13, J9.

ABSTRACT

Child neglect refers to the failure of an adult responsible for caring for the child to fulfill their responsibilities in meeting the needs of the child. It can also be expressed as the physical or emotional disregard of the child, such as not showing the child the necessary attention to meet the nutrition, clothing, health, social and emotional needs. Child abuse is an important developmental, medical and legal problem with tragic consequences. Abuse is defined as an adult's intentionally or unintentionally affecting a child physically and mentally in a negative way. Child neglect and abuse are among the most important risks for the child. In this context, our study focuses on the historical process, development and current status of international documents, legislation regulations and practices in force both in the world and in Turkey within the scope of child neglect and abuse. In addition, by examining the relationship between child neglect and abuse and policies, suggestions were developed for the problems experienced.

Keywords: Child Neglect, Child Abuse, Social Policy, Social Work.

Jel Codes: J12, J16, J13, J9.

1. GİRİŞ

İki ayrı kavram olarak çocuk ihmal ve istismarı literatürde farklı şekillerde yer almaktadır. Çocuk ihmali çocuğun fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının çocuğa bakmakla sorumlu olan kişiler tarafından karşılanmaması olarak tanımlanırken çocuk istismarı, çocuğun bakımını sağlayanlar tarafından yapılan olumsuz tutum ve davranışlar sonucunda çocuğun zarar görmesini ifade etmektedir. Görüldüğü üzere çocuk ihmali sadece ekonomik bir olgu olmanın ötesinde bireyin ruh halini de ilgilendiren temel bir sorunsaldır. Çocuk istismarı ise çocuğa yine ailesi veya bakıcıları tarafından uygulanan olumsuz muameleler sonucu çocuğun zarar görmesine hatta ölümüne neden olan bir uygulamadır. Bu nedenle çocuk istismarı, çocuk ihmaline kıyasla çocukların fiziksel şiddete maruz kalmasını, cinsel olarak taciz edilmesini içermekte ve genellikle kasıtlı yapılan eylemler bütünü olarak ifade edilmektedir (Yüksel & Yüksel, 2014). Ayrıca yapılan araştırmalar çocuğa yönelik kötü muamelelerin en ağırları arasında ihmal ve istismarın yer aldığını göstermektedir (Trickett ve McBride-Chang, 1995).

Çocuk Hakları Sözleşmesine göre toplumdaki her bir birey erken yaşlarda reşit olma durumları hariç olmak üzere on sekiz yaşına gelinceye kadar çocuk sayılır (BM, 1989). 2005 yılından beridir yürürlükte olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre ise çocuk “Daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlanır. Dünyada dezavantajlı gruplar arasında yer alan çocukların günümüz Türkiye’inde nüfusu 22 milyon 738 bin olarak toplam nüfusun %26,9’unu meydana getirmektedir (Türk İstatistik Kurumu [TÜİK], 2021). Bu denli büyük bir nüfustan söz ettiğimizde ise çocukların ihmal ve istismarla karşılaşmama ihtimalleri oldukça düşüktür. Ülkemizde de çocuk ihmal ve istismarı çocukların ciddi yaralanmalar yaşamasına, sakatlıklar geçirmelerine hatta ölmelerine sebep olabilmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı insanlık tarihi kadar eski denilebilecek bir sosyal problemdir. Çocukların maruz kalmış oldukları ihmal ve istismar olayları çoğu kez gizli kalmakta ve mağdurlar yaşadıkları sorunları pek fazla dile getirememektedir.

Dünya tarihinde de ancak 20. yüzyıla gelinebildiğinde çocuklara verilen değer artmış ve çocukların ihmal ve istismardan korunması için son yıllarda dünya ülkeleri ve sivil toplum kuruluşları tarafından gerekli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Dünya tarihinde çocuklara yönelik ilk önemli adımın Cenevre Çocuk Hakları Sözleşmesi olduğu söylenebilir. Fakat en mühim ve en geniş kapsamlı çalışma Birleşmiş Milletlerin (BM) ortaya koyduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi olmuştur. Çocuk Hakları Sözleşmesinde çocukların sahip oldukları özel haklar üç ana başlıkta toplanmıştır (BM, 1989). Bunlar, “yaşama ve gelişme hakları”, “korunma hakları” ve “katılım hakları”dır. Bu üç ana başlığa toplanan haklar sayesinde çocuk hakları dünya genelinde belirli standartlara kavuşmuştur.

Türkiye’de ise çocuk ihmal ve istismarına yönelik politika ve uygulamaların başında Osmanlı Döneminde yoksul ve yetim çocuklara yönelik Darüşşafaka Nizamnamesi ve ilerleyen zamanlarda cephede ailesi şehit düşen çocuklara yönelik olarak Himaye-i Etfal Cemiyetinin kurulması gelmektedir. Cumhuriyet Dönemine gelindiğinde ise çocuklara ilişkin yaşanan ilk gelişme 5387 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun’unun yürürlüğe girmesidir. Fakat Cumhuriyet Döneminde yaşanan en önemli gelişme 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nun yürürlüğe konulması olmuştur.

Günümüzde de çocuk ihmal ve istismarıyla mücadele edebilmek amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı önemli çalışmalar yapmakta, çocukların ihmal ve istismardan korunması amacıyla genel olarak 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununa başvurulmaktadır. Aynı zamanda çocukların ihmal ve istismardan korunmalarına yönelik pek çok kurum-kuruluş ve STK aktif olarak sahada koordineli bir şekilde çalışmalar yürütmekte ve bu sosyal problemin ortadan kaldırılması için gerekli adımlar atılmaktadır. Ancak henüz çocuk ihmal ve istismarı ile ilgili politika ve

uygulamaların istenilen düzeye geldiği söylenememektedir. Bu bağlamda çalışmamızda genel olarak; çocukluk, çocuk ihmal ve istismarı, Dünya’da ve Türkiye’de çocuk ihmal ve istismarının üzerinde durularak politikalarla ilişkisi ele alınacaktır.

2. ÇOCUK İHMALİ

Çocuk ihmali ve istismarı, çocuğun annesi, babası veya ailedeki herhangi biri tarafından çocuğa yöneltilmiş olan, toplumsal normlar ve çocuk alanında uzman olan kişiler tarafından uygunsuz veya hasar verici olarak ifade edilmiş, çocuğun sağlıklı bir gelişim süreci yaşamasını kısıtlayan veya engelleyen eylem ve eylemsizliklerin bütünü olarak ifade edilebilir (Tıraşçı ve Gören, 2007).

Çocuk ihmali ise; çocuğa bakmakla sorumlu bir birey ya da bireylerin yapması gereken yükümlülükleri yerine getirmemesi, çocuğun beslenmesine, giyim-kuşamına, sağlığının düzenli olarak kontrol edilmesine, sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasına ya da içinde bulunduğu gelişim dönemi dikkate alınarak gerekli ve yeterli ilginin gösterilmesine dikkat edilmemesi şeklinde ifade edilebilir. Kısaca ihmal, çocuğa yönelik olarak fiziksel ya da duygusal olarak gerekli özenin gösterilmemesi olarak ifade edilebilir. Çocuk Hakları Sözleşmesinin 19. maddesine göre çocuğun bakılması ve gerekli ihtiyaçlarının giderilmesinde sorumluluk sahibi olanlar, sahip oldukları bu hakları çocuklara yönelik olarak herhangi bir şekilde zarar vermek üzere kullanamazlar. Türkiye’deki iç mevzuata göre ise Türk Ceza Kanunu’nun (TCK) 103. maddesi çocuklara yönelik cinsel istismarı ele alırken TCK’nın 232. Maddesi çocuklara kötü muameleden bahsetmektedir (Tıraşçı ve Gören, 2007).

İhmal; çocuğun beslenme, barınma, sağlık, giyim, gözetim ve korunma gibi hayati gereksinimlerinin çocuğa bakmakla yükümlü olan birey ve/veya aileler tarafından ya da daha geniş kapsamda eğitim, sağlık, güvenlik ve sosyal yardım gibi kurumları içerisinde bulunduran devlet yapısı tarafından karşılanmaması olarak ifade edilebilir. İhmal durumu; duygusal, fiziksel, tıbbi ve eğitimsel ihmal şeklinde karşımıza çıkabilir. Büyüme ve gelişme geriliği teşhisi konulmuş olan çocuklarda ve kazalara bağlı yaralanmalarda çoğunlukla fiziksel ihmal söz konusu olmaktadır. Fakat fiziksel istismara göre daha çok görülmesine rağmen, ölüm ya da ağır yaralanma ile sonuçlanmadığı durumlarda göz ardı edilme olasılığı yüksektir. Bunun nedeni fiziksel ve cinsel istismar vakalarına göre tanısının çok daha soyut olmasıdır. Fiziksel ihmal, fiziksel istismara göre daha az dramatiktir fakat çocuk üzerinde meydana getirdiği hasarlar benzerdir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004).

Ayrıca çocuk ihmali ve istismarı, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz etkileyerek sağlıklı gelişimini engellemeye yönelik her türlü fiziksel, duygusal, cinsel tutum ve davranışlar ile ekonomik sömürüyü içermektedir (Karataş, 1993). Çocuk ihmal ve istismar olaylarını birbirinden ayıran en önemli fark ise istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir durum teşkil etmesidir.

3. ÇOCUK İSTİSMARI

Çocuk istismarı, dünya üzerindeki birçok bilim literatürü içerisinde yer alan ve son dönemde üzerine birçok çalışma yapılmaya başlanan bir olgudur (Read, Hammersley ve Rudegeair, 2007). Ancak, çocuk istismarı toplumdan topluma ve kültürden kültüre farklı şekilde tanımlanmakta ve algılanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütüne göre (DSÖ) istismar; çocuğun yaşamı, sağlığı, gelişimi ve saygınlığı bakımından fiilen zararlı ya da potansiyel olarak zarar verebilecek sonuçlar doğuran her tür fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele şeklinde tanımlanmaktadır (DSÖ, 2006). Çocuk istismarı; fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal olarak 4 ana grupta incelenmektedir (Topbaş, 2004).

Fiziksel istismar, çocuğun kaza dışı sebeplerle yaralanması ya da çocuğun ebeveynleri tarafından gerektiği kadar gözetilmemesine bağlı olarak gelişmiş olan kazaları içermektedir. Genellikle ebeveynlerin çocuklara fiziksel şiddet uygulaması şeklinde görülür. Ayrıca yanıklar, zehirlenme, sarsılmış bebek sendromu (bebeğin kollarından ya da göğsünden tutulup ser bir şekilde sarsılması sonucu gelişen komplikasyonlar), zorla su içirilmesi, polle sendromu (anne ya da babanın çocuğunda gerçekte olmadığı halde bir hastalık üretmesi) olarak da görülmektedir. Bununla beraber duygusal istismar neticesinde çocukta oluşan hasarlar fiziksel istismar kadar zedeleyici olmaktadır fakat bulguları çok daha gizlidir. Cinsel istismar ise psikososyal gelişimini henüz tamamlamamış ve küçük yaşça olan bir çocuğun yetişkin bir birey ya da bireyler tarafından cinsel doyum amacıyla zorla kullanılması durumunda ortaya çıkan bir istismar türüdür. Cinsel istismar genital, oral, oral-genital veya temas etme şeklinde olabileceği gibi, röntgencilik, teşhircilik ve çocuğu pornografide kullanma şeklinde de gerçekleşebilir. Bunlara maruz kalan bir çocuğun ilk başvurusunda genel olarak; karın ağrısı, uyku bozuklukları, enkoprezis ve nürezis gibi rahatsızlıklar yaygın bir şekilde görülebilmektedir. Cinsel istismarın en belirgin kanıtları ise genital kanama, cinsel yolla bulaşan hastalıklar ve beklenmedik cinsel davranışlar olarak ifade edilebilir (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004).

Toplumdaki bireylerin çocukluk döneminde yaşamış oldukları istismar durumları, özellikle de cinsel istismar yaşanmış olması, çocukların psikolojik gelişimini ve ruh sağlığını büyük oranlarda zedelemektedir. Yapılan pek çok araştırmada cinsel istismar sonrasında incelenen çocuk vakalarının büyük bölümünde psikolojik bozukluklar olduğu gözlenmiştir. Çocukluk döneminde yaşanan ruhsal bozukluklar çocukların sağlıklı psikolojik gelişimini engelleyerek yetişkin dönemde de problemlerle karşı karşıya kalmalarına neden olmaktadır. Diğer yandan çocukluğunda fiziksel istismara uğrayan çocukların büyüdüklerinde kendi çocuklarına da istismar uygulama potansiyellerinin yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan pek çok çalışma fiziksel istismara maruz kalmış çocukların anne-babalarının da çocukluk döneminde istismar yaşadığını ortaya koymuştur (Bakır ve Kapucu, 2017).

Bireylerin çocukluk döneminde cinsel istismara uğrama oranı %10-40 olarak ifade edilmektedir. Bu durum kız çocuklarında erkek çocuklara oranla 4 kat daha sık görülmektedir. Çocuk istismarcılar genellikle erkeklerden oluşmaktadır. Ancak %5 ile %15 oranında suçlular kadınlardan meydana gelmektedir. Kadınların istismar ettiği çocuklar genellikle erkek çocuklardır. İstismarcılar genellikle içe kapanık, psikopatik ve pedofilik kişiliklere sahiptir. İstismar uygulayanların çoğu çocukluklarında ya cinsel istismara maruz kalmışlardır ya da aile içi şiddet mağduru olmuşlardır. Çocuğun cinsel istismardan etkilenme düzeyi çocuğun istismarcı ile olan bağına, çocuğun yaşına, istismarın biçimine, süresine, şiddet kullanılma durumuna, çocuğun fiziksel zarara uğrayıp uğramamasına ve psikolojik gelişimine paralel olarak farklılık göstermektedir. Cinsel istismar sonucunda çocuklar bazı psikiyatrik bozukluklar olan depresyon, anksiyete, intihar, madde bağımlılığı, posttravmatik stres bozukluğu ve borderline kişilik bozukluğu gibi rahatsızlıklarla karşı karşıya kalabilmektedir. Ayrıca istismara uğrayan çocuklar diğer bireylerle ilişki kurma ve sosyal ilişkilerde başarılı olma becerilerinde yetersiz olmayabilirler. Çocukların yaşadıklarından ötürü benlik saygıları da düşük olabilir (Aktepe, 2009).

Çocukların cinsel istismarla karşı karşıya kalması durumunda çocukların suçluluk, utanma, dışlanma korkuları, olayın sorumlusu olarak kendisini suçlama, kendisine veya sevdiğilerine yöneltilen tehditler, ebeveynlerinin sevgisini kaybetme ve ailesinin dağılıp parçalanacağı korkusu istismarın çocuk tarafından saklanması neden olabilmektedir (Beyazıt ve Ayhan, 2015).

Türkiye’de çocukluk döneminde yaşanan ihmal ve istismar olaylarının yaygınlığıyla alakalı yapılan bilimsel araştırmaların sayılarının az olduğu görülmektedir (Toper, 2020). Bu durumun ihmal ve istismar olaylarının belirlenmesindeki zorluklar ile ihmal ve istismar

durumların rapor edilmesindeki yetersizliklerden kaynaklandığı düşünülmektedir. Diğer yandan ebeveynlerin fiziksel istismarı bir disiplin aracı olarak kullanması da bildirimlerin önündeki en büyük engellerden birisi olarak görülmektedir. Ancak genellikle ağır yaralanmalar ya da ölüm neticesinde vakalar bildirilmektedir (Bakır ve Kapucu, 2017).

4. DÜNYA'DA ÇOCUK ALANI İLE İLGİLİ GELİŞMELER

Günümüz dünyasında çocuklar ve çocuk hakları oldukça önemli meselelerden sayılmakta ve yasalar ile güvenceye alınan önemli konuların başında gelmektedir. Yüzyıllardan beridir çocuk hakları çağlar boyunca ihmal edilmiş neredeyse hiçbir hukuki düzenleme yapılmamıştır. Ancak 20. yüzyıla gelindiğinde çocuk hakları gündem olmaya başlamıştır. 20.yüzyılın başından itibaren çocuğa verilen değer artmış, çocukluk dönemi yetişkinlik döneminden ayrı ele alınmaya başlamıştır. Ayrıca çocukların içinde bulunduğu dönemin koşulları düşünülerek bazı özel haklara sahip olmaları gerekliliği kabul görmüş ve çocuk haklarının düzenlenerek yasalarla güvence altına alınması sağlanmıştır (Dirican, 2018).

“Çocuk hakları” kavramı hukuksal olarak henüz çok yeni bir kavram olmakla beraber 21. yüzyıl içerisinde yapılan sözleşmeler ile düzenlenmeye başlanmıştır. Buna ek olarak batıdaki insanı ön plana alan hümanistik düşünce akımları çocukların kendilerine özgü haklara sahip olabileceği fikrini savunan gelişmeleri meydana getirmiştir (Akyüz, 2013). Bu tarih öncesinde, 19. yüzyıldaki kanunlaştırma çalışmalarına gelinceye kadar Kıta Avrupa’sında Roma Hukuku etkisini göstermiştir. Roma hukukunda günümüzdeki gibi çocuğu önceleyen çocuğun beslenmesine, bakımına ve gelişimine ilişkin kanunlar olmayıp düzenlemeler daha çok baba ve annenin yararına olacak şekilde yapılmıştır (Koschaker, 1997).

1924 yılına gelindiğinde Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilmiş olan “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” çocuk alandaki ilk uluslararası belge olarak onaylanmıştır. Bu tarihten sonra Uluslararası düzeyde I. Dünya Savaşı bitinceye kadar çocukların haklarını savunacak olan başka herhangi bir belge yayımlanmamıştır (Dirican, 2018). Söz konusu bildirge çocuk hakları alanında imzalanmış olan, temel düzeyde 5 maddeden oluşan bir bildirgedir. Bu bildirge çocukların yaşatılmaları, gelişmeleri ve korunmalarının dünya genelinde ilk defa ele alındığı bildirge olmasının yanı sıra bu beş maddelik bildirgeyi imzalayan devlet yöneticileri arasında Mustafa Kemal Atatürk’te yer almaktadır. Atatürk 1928 senesinde Çocuk Hakları Bildirgesi’ni imzalamıştır (Kurt, 2016). Bildirgenin yayınlanması öncesinde ilk olarak çocuk haklarının korunmasına ilişkin bir örgütsel yapı kurulmasına ilişkin fikir Jules de Jeune tarafından 1894 yılında ortaya atılmıştır. Jules Jeune bunu gerçekleştirmek için Paris şehrinde bir toplantı yapmıştır fakat çocuk haklarını korumaya ilişkin ilk resmi girişim ancak 1912 yılına gelindiğinde İsviçre’de yapılabilmektedir. Diğer yandan I. Dünya Savaşı sonrasında yapılması planlanan birçok çalışmanın sekteye uğramasına rağmen 1921 yılına gelindiğinde Brüksel’de bir kongre toplanarak “Uluslararası Çocukları Koruma Birliği”ni kurmuştur (Dirican, 2018).

İkinci uluslararası düzenleme ise çocuk haklarına yönelik olarak 1959’da yapılmış olan “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi” olmuştur. Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’ni İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’ne göre tekrardan gözden geçirerek düzenlenmesi kararı alan kurul, ülkelerin çocuğa sunulacak hizmetlerin en kalitelisini tasarlaması gerektiği düşüncesinden hareket ederek bu bildirgeyi yayınlamıştır (Dinç, Biçkin ve Aycı, 2004).

Çocuk hakları konusunda uluslararası düzeyde en önemli gelişme ise şüphesiz 1989 yılında BM’nin kabul ettiği Çocuk Hakları Sözleşmesi’dir. Çocuk Hakları Sözleşmesinin 19. maddesi çocuğun, bakımından sorumlu olan kişilerden gelecek herhangi bir kötü muameleye karşı çocukların korunmasının sözleşmeyi imzalayan bütün devletlerin sorumluluğunda olması gerektiği şartını getirmiştir (Polat, 2002). Türkiye’nin de dâhil olduğu 197 ülke tarafından imzalanmış olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme çocukların her tür ihmal ve

istismardan korunması hususlarını içermektedir (Kurt, 2016). Çocuk hakları Sözleşmesi çocuğun bakım ve yetiştirilmesinde ebeveynlerin rolüne ve önemine vurgu yapmaktadır. Eğer ebeveynler üzerlerine düşen gerekli sorumlulukları yerine getirmezlerse sözleşmede devletin rolü ve sorumluluğunu düzenleyen hükümlere de yer verilmiştir (Karataş, 2015).

Çocuk hakları, insan hakları çerçevesi içerisinde yer alan haklar arasında yer almaktadır (Uslu Ak, 2022). Ayrıca çocuk hakları kavramı çocukların yetişkin bireylerden daha farklı fiziksel, fizyolojik, davranış ve psikolojik özelliklere sahip olduğu anlayışıyla genel anlamda yetişkinlerin sahip olduğu bütün haklara ek olarak çocuklara özel bazı hakları olduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda çocukların sahip olduğu özel haklar üç ana başlıkta toplanmaktadır. Bunlar, “yaşama ve gelişme hakları”, “korunma hakları” ve “katılım hakları”dır. Ancak BM Çocuk Hakları Sözleşmesi sayesinde çocuk hakları kavramının belirli standartlara sahip olduğu unutulmamalıdır. Sözleşmedeki dört temel ilke çocuğun yüksek yararı, ayrımcılık yapmama, yaşama hakkı, gelişme hakkı ve çocuğun görüşlerine saygı gösterme ilkeleridir (23 Nisan Çocuk Bülteni, 2020).

5. TÜRKİYE’DE ÇOCUK ALANI İLE İLGİLİ GELİŞMELER

Osmanlı Döneminde çocuklara ilişkin ilk girişim 30 Mart 1864 tarihinde kurulmuş olan Cem’iyet-i Tadrîsiyye-i İslâmiyye olup 25 Mart 1872’de Nizamname ile görev, yetki ve sorumluluklarını belirlemiş ve yoksul çocukların eğitimine destek olmak amacıyla kurulmuştur. Yayınlanan nizamname sayesinde Tadrîsiyye-i İslâmiyye Cemiyeti günümüze kadar varlığını korumuş olup Darüşşafaka adıyla faaliyetlerine devam etmektedir (Soydan, 2003).

Osmanlı’da I. Dünya Savaşının ardından annesi babası olmayan ve/veya yoksul çocukların korunması amacıyla Himaye-i Etfal Cemiyeti kurulmuştur. Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin temel hedefi savaşta hayatını kaybeden ailelerin çocuklarını korumaktır. 23 Nisan Çocuk Bayramı, 1927 senesinde Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin öncülüğünde ilk kez kutlanmış ve Ankara kutlamaların merkezi olmuştur. 1927 yılından sonra bu kutlamalar Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin öncülüğünde olmuş ve 1929 senesinden itibaren kutlamaları büyütmek amacıyla 23-29 Nisan tarihleri Çocuk Haftası’na dönüştürülmüştür. 1935 yılına gelindiğinde ise söz konusu kurum Çocuk Esirgeme Kurumu olarak isim değişikliğine gidilmiştir (23 Nisan Çocuk Bülteni, 2020).

Ülkemizdeki çocuk haklarına yönelik ilk kanun ise “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun”dur ve bu kanun 5387 sayılı ile kabul edilip 1949 yılında yürürlüğe girmiştir. Ülkemizdeki çocuk haklarına yönelik çıkan ikinci kanun ise 6972 sayılı 1957 yılında kabul edilen kanundur. Bu kanunlar ile Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (SSYB), Koruma Birlikleri ve Milli Eğitim Bakanlığına (MEB) bazı görevler verilmiştir. Buna göre Yetiştirme Yurtları MEB’e, Çocuk Yuvaları ise SSYB’ye bağlanmıştır (Çavuşoğlu, 2014).

Zamanla giderek önem kazanan korunmaya muhtaç çocuklar problemlerinden dolayı 1949 yılında 5387 Sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu yürürlüğe konmuştur. Korunmaya Muhtaç Çocuklar Kanunu ile korunmaya muhtaç çocuklara yönelik görevleri SSYB ve MEB üstlenmiştir (Serozan, 2005). Fakat sosyal hizmet uygulamalarında 5387 sayılı kanunun yarattığı çeşitli problemlerin ortadan kaldırılması için bu kanunun yerine 6972 sayılı “Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun” 1957 yılında yürürlüğe girmiştir. 6972 sayılı kanun 1983 yılına kadar kimsesiz ve korumasız çocuklara yapılan uygulamaların temel dayanak noktası olmuştur (Elmacı, 2000). Bu süreçte ayrıca Çocuk Esirgeme Kurumu da uygulamalarını sürdürmüştür. Korunmaya muhtaç çocuklarla ilgili uygulamalar dağınık ve çok başlı olsa da uzun bir süre bu şekilde yürütülmüştür (Mamur Işıklı ve Karatepe, 2016).

1983 yılına gelindiğinde ise 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile korunmaya muhtaç çocuk tanımı detaylı olarak açıklanmış ve yatılı bakım

hizmetleri Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) çatısı altında girerek çeşitlenmiştir. 2828 sayılı kanunun genel amacı sosyal devlet ilkesi ve Anayasanın bir gerekliliği olarak sosyal hizmetlerde nitelikli bir politikanın hayata geçirilmesinin sağlanmasıdır. Ayrıca çocukların korunması ve çocuklara gerekli hizmetin sağlanması da bu kanun ile hedeflenmiştir (Özpolat, 2021). Ancak SHÇEK döneminde (1983-2011) yapılan uygulamaların büyük çoğunluğunun, çocukların korunma ihtiyacı doğduktan sonraki sunulan bakım hizmeti modellerini kapsadığı söylenebilir. Diğer yandan SHÇEK hizmet süresi boyunca; engelli, kadın, çocuk, yaşlı, sosyal yardım vb. gibi sosyal hizmetin önemli alanlarında topluma hizmet sunmuştur.

2005 yılında ise korunma ihtiyacı olan ya da suça sürüklenen çocukların haklarının korunarak çocukların güvence altına alınması hedefiyle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu yürürlüğe konmuştur. Bu hedefi gerçekleştirmek için ilgili kurumlarca sunulan eğitim, sağlık, danışmanlık, bakım ve barınma tedbir kararları alınmaya başlanmıştır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun hedefi; çocukların haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasına, suça sürüklenen veya korunma ihtiyacı olan çocukların korunmasına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesidir. Kanundaki temel ilke çocuğun yüksek yararına öncelik verilmesidir. Çocukların suç gibi herhangi bir riskten korunmaları onların öncelikli yararınadır. Bu sebeple 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, koruyucu ve destekleyici tedbirleri temel dayanak olarak hazırlanmıştır (Tomanbay, 2011).

Korunmaya muhtaç olan çocuklara “evlat edindirme” ve “koruyucu aile” modelleri aracılığıyla öz aileleri dışındaki aileler yanında bakım odaklı hizmet modelleri de uygulanmaktadır. Fakat evlat edindirilemeyen ya da koruyucu aileye verilemeyen çocuklara kurum bakımı hizmeti verilmektedir. Bakım hizmeti modellerine 2000’lerin başında başlayan, 5-8 çocuğun bir bakım personeli ile beraber kaldıkları bir bakım hizmeti politikası olarak kabul edilen, “çocuk evleri” de eklenmiştir. Ayrıca 2005 yılında çıkan Çocuk Koruma Kanununda (ÇKK) bahsedilen suç mağduru ve suça sürüklenen çocuklar için SHÇEK’e ayrı ayrı kuruluşlar açma zorunluluğu da getirilmiştir (Balcı, 2019).

Son olarak 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın (ASPB) kurulması ile sosyal hizmetlerin ve çocuk politikalarının tek çatı altında toplanması sağlanmıştır. 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile 3 Haziran 2011 tarihinde ASPB’nin kurulması sonucunda Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM) Bakanlık çatısı altındaki yerini almıştır. ASPB faaliyetlerini devam ettiren 1 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile 2018 yılında ASPB ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) ile birleşmiştir. Ancak ÇHGM herhangi bir değişiklik yaşamadan Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) içerisinde aynı ismiyle kendini muhafaza etmiştir. ÇHGM görev alanı itibarı ile genç bir nüfus kitlesine sahip olan Türkiye’de oldukça önemli bir yere sahip olmakla beraber çocuk alanında kapsamlı çalışmalara imza atmıştır. Fakat bu birliktelik uzun sürmeyerek bakanlıklar ayrılmış günümüzdeki güncel ismi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) Nisan 2021 tarihinde kurularak çocuk hakları konusunda çalışmalarına devam etmiştir (ASHB, 2022).

6. TÜRKİYE’DE ÇOCUKLARA YÖNELİK POLİTİKA VE UYGULAMALAR

Çocuğun modernleşmesi batı ülkelerinde 16. yüzyılda başlamışken Osmanlı’da 19. yüzyılda başlayabilmiştir. Osmanlı’nın batı ülkelerine göre çocuk alanında modernleşmesinin geç olmasının en önemli sebeplerinden birisi, Onur (2009)’a göre, Osmanlı Devleti’nde felsefe ile ilgilenen, çocuk alanı üzerine düşünen, eğitim sistemi tasarlayan insan sayısının az olmasıdır. Cumhuriyet döneminde de bu durum felsefi olarak düşünürler tarafından yeterince tartışılmamıştır. Bu nedenle de çocuk alanındaki kurumsallaşma Türkiye’de, batı ülkelerinde yaşanan gelişmelerden gecikmeli olarak hayata geçebilmiştir (Mamur Işıkcı ve Karatepe, 2016).

Cumhuriyetin ilk dönemlerine bakıldığında ülkedeki çocuklar için negatif bir tablo olduğu görülmektedir. 1929 Dünya ekonomik buhranı, Kurtuluş Savaşı ve II. Dünya Savaşı gibi önemli dönüm noktaları Türkleri ekonomik ve sosyal yönden oldukça negatif bir biçimde etkilemiştir. Bu dönemlerde ülkenin yaşadığı çöküntüyle çok sayıda çocuk işçi çalışma yaşamına katılmış pek çok çocuk sokaklarda başıboş dolaşmıştır. Uluğtekin (2001), bu dönemi “...toplumdaki gönüllü hareketlere rağmen, sokakta çalışan/yaşayan, suç işleyen, bakıma muhtaç ve dilenci çocukların sayısındaki giderek artışların yaşandığı dönem” olarak ifade etmektedir. Bu dönemde çalışma hayatına katılan çocukların yaşı 11’e kadar gerilemiştir. Çocuk işçi sayısı 1937-1943 yılları arasında 2,5 kat artış göstermiştir (Makal, 2007).

Fakat çalışan çocuklarla alakalı geçmişte hiçbir düzenlemenin yapılmadığı da söylenemez. 1930 yılında çıkarılmış olan Umumi Hıfzıssıhha kanununun amacı çocuk emeğinin sömürülmemesi olmasa da buna ilişkin düzenleme getirmiştir. Umumi Hıfzıssıhha Kanunun sayesinde, 12 yaşından küçük olan çocukların maden ocaklarında ve sanat müesseselerinde çalıştırılması yasaklanmış, ayrıca 12-16 yaş aralığındaki çocukların çalışma saatinin de 8 saatten fazla olmayacağı kararlaştırılmıştır. Buna ek olarak çocukların geceleri çalıştırılmayacağı da ifade edilmiştir. Fakat 1940 yılında 2. Dünya Savaşı’nın etkisiyle yürürlüğe konulan Milli Koruma Kanunu’yla iş hayatında çocukları koruyan bu kanun maddeleri yürürlükten kaldırılmış, hem kadınların hem de çocukların günlük çalışma süresi 3 saat daha uzatılmıştır. Bunun sonucunda sanayide istihdam edilen çocuk sayısı 2,5 katına çıkmıştır. Fakat bu dönemde çocuk politikalarına önem verilmesine neden olan asıl problem bunlar değildir. Burada asıl amaç yeni kurulan cumhuriyetin devamının sağlanması için ülke nüfusunun artırılmak istenmesidir. Çocukların erken yaşlarda iş yaşamına katılmasına ilişkin yasalarda farklı düzenlemeler yapılmış olması bu konuda yapılması gereken kontrolleri de oldukça zorlaştırmaktadır. Örnek vermek gerekirse İş Yasası’nın 71. maddesine göre çocukların çalışma yaşının 15 olduğu söylenmektedir. Çocuğun yaşı eğer 15 yaşından küçük ise çalıştırılması kesinlikle söz konusu değildir. Fakat yasada “... zorunlu ilköğretim eğitimini tamamlamış ve 14 yaşını doldurmuş olan çocuklar, zihinsel, bedensel ve ahlaki gelişmelerini olumsuz etkilemeyecek ve okula gitmesine engel olmayacak ağır olmayan işlerde çalıştırılabilirler.” ifadesi mevcuttur. Hıfzıssıhha Kanununun 173. Maddesinde ise “...on iki yaşından küçük bütün çocukların imalathane, fabrika gibi her türlü sanat işleriyle ve maden işlerinde amele olarak istihdamı mümkündür...” kararıyla çocukların çalışma yaşı 12’ ye kadar düşmüştür (Mamur İşikçi ve Karatepe, 2016).

1945’li yıllarda ise çocuk mahkemelerinin kurulmasına ilişkin her ne kadar çalışmalar yapılmış olsa da ancak 1979 senesine gelindiğinde ülkemizde Çocuk Mahkemeleri Yasası yürürlüğe konulabilmiştir (Akyüz, 2000). 1987 senesinde ilk çocuk mahkemesi Ankara’da kurularak faaliyetlerine başlamıştır (Uluğtekin, 1994).

2000’li yıllara gelindiğinde de Türkiye’de çocuklarla alakalı sosyal politikaların senelerden beri süre gelen sorunlarının hala devam ettiği gibi bu sorunlara yenilerin de eklendiği görülmektedir. Fakat Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin uygulamaya konulmasından günümüze kadar çocuğa yönelik çalışmalar gelişerek ve kapasitesini arttırarak ilerleme kat etmiştir.

Buna ek olarak “Çocuk Hakları İzleme ve Değerlendirme Kurulu” ile ilgili Başbakanlık Genelgesi 2012 yılında Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Etkili bir şekilde çocuk haklarının uygulanması amacıyla 2013-2017 senelerini içeren “Türkiye Çocuk Hakları Strateji Belgesi”, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (mülga) çatısı altında hazırlanıp yayımlanmıştır. Yüksek Planlama Kurulu’na, Ulusal Çocuk Hakları Strateji Belgesi ve Eylem Planı üzerinde çalışılmış ve 2013 yılında Resmî Gazete’de yayımlandıktan sonra yürürlüğe girmiştir. Bu sayede çocuk haklarına yönelik ilk strateji belgesi ülkemizde yayımlanmıştır. Ayrıca “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 42. Maddesinden dolayı taraf devletlerden biri olan ülkemiz ve taraf devletler sözleşmenin kararlarının etkin yollarla

yetişkinler kadar çocukların da öğrenmesini garanti altına alır” ifadesini temel almıştır. Bu nedenle her sene 20 Kasım’da Ulusal Çocuk Forumları aracılığıyla çocukların sahip oldukları haklarıyla ilgili bilincin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca Türkiye belli aralıklarla BM Çocuk Hakları Komitesi’ne çocuk alanında Ulusal İlerleme Raporlarını sunmaktadır (Kurt, 2016). Çocukların eğitim fırsatlarından yararlanması için atılan adımlara baktığımızda ise Türkiye’de de Anayasanın 42. maddesindeki “İlköğretim, erkek ve kız bütün herkes için zorunludur ve devlet okullarında eğitim ücretsizdir” hükmü ile toplumdaki her bir çocuk için sosyal adalet temelinde çocukların eğitim haklarına erişebilmesi zorunlu hale gelmiştir (Anayasa, 1982).

Çocuk ihmal ve istismarıyla ilgili olarak yerel yönetimler de çocuk haklarını yaygınlaştırma ve topluma tanıtma amacıyla pek çok sorumluluk almıştır. Bu sorumluluklardan bir tanesi de çocuk meclisleridir. Çocuk meclisleri, çocukların kent yönetimine katılmasını hedeflemekte ve çocukların katılım hakkı bağlamında önemli bir uygulamayı gerçekleştirmektedir. Fakat çocuk meclislerinin ne derece etkin kararlar alıp uygulayabildiği ise bir soru işaretidir. Buna ek olarak yerel yönetimler kent planlamasında çocukların dikkate alınması gerektiğini önemli görmekte ve çocukların oyun hakkını belediyelerin çocuklar için erişilebilir hale getirmesini vurgulamaktadır (Kurt, 2016).

Siyasi olarak çocuklara yönelik politikalar ve uygulamalar partilerin genel seçimleri için 2011 senesinde ilk kez odak noktalarından biri haline almış ve seçim beyannamelerinde yerini almıştır. Pek çok parti çocuklara yönelik uygulama ve politikalar geliştireceğine ilişkin vaatlerde bulunmuştur. Genel seçimlerde, Cumhuriyet Halk Partisi seçim bildirgesinde, çocuk haklarına yönelik toplumdaki bilinci arttırmayı, çocuklar için bütçe oluşturmayı, var olan eşitsizlikleri ortadan kaldırmayı, çocuk merkezleri kurmayı, toplumdaki bütün çocuklara ayırım gözetmeden sağlık hizmetleri ve nitelikli eğitim sunmayı, çocuklara yönelik sosyal devlet uygulamaları gerçekleştirmeyi ve çocuk işçiliğini ortadan kaldırılmayı amaçlamıştır. Milliyetçi Hareket Partisi ise seçim bildirgesinde, direkt olarak çocuk istismarını ortadan kaldırılmayı amaçlamıştır. Son olarak Adalet ve Kalkınma Partisi seçim bildirgesinde; erken uyarı sisteminin inşa edilmesi, çocuğa yönelik devlet uygulamalarının yaygınlaştırılması ve iyileştirilmesi gibi hedefler belirlemiştir (Mamur Işıkçı ve Karatepe, 2016).

Tüm siyasi parti temsilcilerin yer aldığı çocuklarla ilgili olarak önemli çalışmalar yürüten bir başka yapı ise Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Çocuk Hakları İzleme Komitesi’dir. Çocuk Hakları İzleme Komitesi 2008 yılından beri faaliyetlerini hala sürdürmektedir. Çocuk Hakları İzleme Komitesi, çocuk savunucuları veya çocuklar aracılığıyla komiteye iletilen veya toplum gündeminde yer alan konular ışığında komitede yer alan milletvekilleri ile TBMM’de duyarlılık oluşturma çalışması gerçekleştirmektedir (Kurt, 2016).

Türkiye’de çocuk ihmal ve istismarına yönelik politika ve uygulamalar incelendiğinde özellikle AB uyum sürecinde çıkarılan yasalar ışığında kayda değer ilerlemeler gerçekleştiği görülmektedir (Çocuk Koruma Yasası, Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu, 4320 sayılı Yasa ve Aile Mahkemeleri). Ancak, Avrupa Birliği ile kıyaslandığında Türkiye’nin, çocuk ihmal ve istismarı, çocuk hakları, çocuk işgücü, koruma altındaki çocuklar ve çocuk adalet sistemi gibi konularda geride olduğu ifade edilmektedir (Kaytez, Yücelyigit ve Kadan, 2018).

7. SONUÇ

Çocuk ihmal ve istismarı ülkemizde yaşanan en önemli sosyal problemlerden birini oluşturmaktadır. Çocuklar onlara bakmakla yükümlü yetişkinler tarafından yeterince ilgi görmeyince ve sağlık, barınma, eğitim gibi fırsatlara erişemeyince ihmal ve karşı karşıya kalmaktadırlar. Diğer yandan ihmal daha pasif bir durumu ifade ederken istismar ise çocukların ölümüne kadar sebep olabilecek aktif eylemleri içermektedir.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de çocuklara yönelik politika ve uygulamalar son yıllarda giderek gelişmiştir. Fakat buna rağmen çocukların ihmal ve istismarla karşı karşıya kalmasını önleyecek koruyucu-önleyici politikalar yeterli düzeye erişememiştir. Bu nedenle Türkiye’de henüz kapsamlı ve bütüncül bir çocuk koruma politikasının olduğunu söylemek pek mümkün olmamaktadır (Karataş, 2007).

Çocuk politikalarının en önemli görevlerinden birisi uluslararası standartların yasalara ve ulusal politikalara yansıtılmasıdır. Bunu yansıtacak olan da sosyal politikaları oluşturmakla görevli kurum olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’dır. Ancak mevcut düzende çocuk koruma politikalarına ilişkin yasal düzenlemelerin ihmal ve istismar olaylarını yeterince önlemediği göz önünde bulundurulduğunda söz konusu Bakanlığa büyük sorumluluklar düşmektedir (Karataş, 2010).

Bununla birlikte çocuk alanında çalışan personellerin ve yöneticilerin liyakat ilkesine göre belirlenmesi ve atanması diğer önemli bir husustur. Kamu hizmetinin kalitesinin artırılması ve sürekliliğin sağlanması için liyakat ilkesinin personel sistemine ve kurumsal kültüre yerleşmesinin önemi araştırmalar tarafından da ortaya konulmaktadır (Ün, 2022a). Çocuk ihmal ve istismarı ise oldukça hassas ve profesyonellik gerektiren bir alandır. Bu nedenle çalışanların bilgi, beceri ve deneyim açısından donanımlı olmasına yönelik bir standardın sağlanması için bu alanda çalışacak olanların niteliklerinin mevzuat düzenlemeleri ile güvence altına alınması gerekmektedir.

Ayrıca çocuk ihmal ve istismarını ortadan kaldırmaya yönelik en önemli noktalardan biri de özellikle ebeveynler ile çocuk alanında çalışan profesyonellerin çocuk hakları savunuculuğu konusunda gerekli hassasiyeti ve çabayı göstermelerinin gerekliliğidir. Diğer yandan çocukların da unutulmaması ve kendi hakları konusunda bilgilendirilerek haklarını savunmak için güçlendirilmesi de önem arz etmektedir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi çocuk ihmal ve istismarıyla mücadele edebilmek için çocuk haklarıyla ilgili olarak hem çocuklara hem de yetişkinlere uygun eğitimler sunulması oldukça önemlidir. Çocukların kendi sahip oldukları haklara ilişkin bilinç düzeylerinin gelişmesi ve erişkin bireylerin de çocukların sahip oldukları haklarını bilerek çocuklara destek olmaları toplumsal yaşamda bir gerekliliktir. Bu konuda Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, sözleşmeyi imzalayan devletleri çocuk haklarını hem yetişkinlere hem de çocuklara öğretmek ile yükümlü kılmaktadır. Buna ek olarak BM Çocuk Hakları Komitesi de çocuk haklarının okullarda ders olarak verilmesini, çocuklarla çalışan personele yönelik olarak hizmet içi eğitim programları sunulmasını taraf devletlere önermektedir (Akyüz, 2010).

Hakları sadece bilmek de değil, aynı zamanda uygulamaya koymak için somut adımlar atmakta oldukça önemlidir. Ayrıca çocuk politikalarının uygulamaya geçmesinde başarılı olup olunmadığına dair bir izleme ve değerlendirme komisyonunun inşasının planlanması da hizmet kalitesini arttıracak bir etkidir (Kurt, 2016).

Çocuklar toplumun en dezavantajlı kesimlerinden birini oluşturmakta ve toplumda yaşanan olumsuz koşullardan yine en çok onlar etkilenmektedir. Bu nedenle çocuk alanında çalışan bireyler ve kurumlar çocuk haklarını adeta kendine bir rehber edinmeli ve uygulamalarını buna göre şekillendirmelidir. Benzer şekilde çocuk alanında çalışan profesyonellere yönelik çocuk ihmal ve istismarının ne olduğu, belirtilerinin neler olduğu ve ihmal-istismar mağduru çocuklarla nasıl çalışılması gerektiği konularında hizmet içi eğitimler düzenlenmesi gerekliliği hususu da göz ardı edilmemelidir.

Yapılan araştırmalara göre kötü muameleyle maruz kalmış çocukların değerlendirilmesi genellikle kötü muamele görmemiş çocukların değerlendirilmesinden daha fazla zaman gerektirmektedir (Zeanah ve Humphreys, 2018). Bu nedenle çocuk ihmal ve istismarı

alanında çalışanların çocuklara yeterli zamanı ayırarak onları anlamaya çalışmaları önem arz etmektedir.

Diğer yandan internet aracılığıyla bilgiye ulaşmanın kolaylaşması ve sosyal medya araçları ile sanal platformların yaygınlaşması sonucu bilgi çeşitli kaynaklardan insanlara ulaşabilmektedir (Ün, 2022b). Bu bağlamda söz konusu teknolojik ilerlemeler diğer alanlarda olduğu gibi sosyal hizmet alanında da bir avantaja çevrilebilir. Özellikle çocuk ihmal ve istismarına yönelik koruyucu ve önleyici bir faaliyet olarak farkındalık çalışmaları kapsamında teknolojinin imkânlarından yararlanmak önem arz etmektedir. Bu farkındalık çalışmaları kapsamında; kamu spotları, online seminerler, konferanslar, sosyal medya platformları gibi araçlardan yararlanılmalı, bu sayede insanlar yeterince bilinçlendirilmelidir.

KAYNAKÇA

1. AKTEPE, E. (2009). Çocukluk çağı cinsel istismarı. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 1(2), 95-119.
2. AKYÜZ, E. (2000), *Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. Ankara: MEB Yayını.
3. AKYÜZ, E. (2010). Çocuk haklarının önemi, konusu, kaynakları ve hukuk sistemindeki yeri. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
4. AKYÜZ, E. (2013). *Çocuk hukuku*. Ankara: Pegem Akademi.
5. ASHB, (2020). 23 Nisan Çocuk Bülteni. Erişim tarihi: 10.12.2022, <https://ailevecalisma.gov.tr/media/4428/23nisan-cocuk-bulteni.pdf>
6. ASHB, (2022). Kurum Hakkında. Erişim tarihi: 11.11.2022, <https://www.aile.gov.tr/chgm/teskilat-yapisi/kurum-hakkinda/>
7. BAKIR, E. ve KAPUCU, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye’de yapılan araştırmalara yansımaları: Bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13-24.
8. BALCI, E. (2019). Türkiye’de Çocuk Hizmetleri ve Sosyal Hizmet. Ed. Abidin Özdemir, *Sosyal Hizmet Dergisi*, Temmuz-Aralık, 6-17.
9. BEYAZIT, Ö. G. U. ve AYHAN, A. B. (2015). Türkiye’de yapılmış çocuğun mağdur olduğu cinsel istismar olgularını konu alan bilimsel çalışmaların incelenmesi. *International Journal of Social Science*, 31, 443-453.
10. BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, (1989). Çocuk Hakları Sözleşmesi. Erişim tarihi: 10.11.2022. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
11. ÇOCUK KORUMA KANUNU, (2005). 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. Erişim tarihi: 23.01.2023. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5395.pdf>
12. DİNÇ, H., BİÇKİN, İ. ve AYCI, E. (2004). *Aile hukuku ve çocuk haklarına ilişkin uluslararası sözleşmeler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
13. DİRİCAN, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51-62.
14. DSÖ, (2006). *Çocuklara Kötü Muamelenin Önlenmesi: Bu Konuda Harekete Geçilmesine ve Kanıt Toplanmasına Yönelik bir Kılavuz*. Erişim tarihi: 12.11.2022.

https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/43499/9241594365_tur.pdf?sequence=21&isAllowed=y

- 15.DUYAR, İ. ve BARIŞ, Ö. (2003). Çocuk işçiler. Ankara: Ütopya Yayını.
- 16.ELMACI, D., (2007). Çocuk Yuvaları ve Yetiştirme Yurtlarının Yerinden Yönetim Birimlerine Devri Konusunda Çalışanların Görüşleri, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- 17.KARA, B., BİÇER, Ü. ve GÖKALP, A. S. (2004). Çocuk istismarı. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, 47(2), 140-51.
- 18.KARATAŞ, K. (1993). Çocuk iş gücü sorunu: nedenleri, sonuçları ve çözüm önerileri. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Dergisi, 11 (1-2-3).
- 19.KARATAŞ, K. (2007). Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Uygulamaları Üzerine Bir Değerlendirme. Toplum ve Sosyal Hizmet, 18 (2).
- 20.KARATAŞ, K. (2010). Sosyal politika açısından Türkiye’de çocuklar. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 20. Yılında Türkiye’de Çocuk Hakları. Maya Akademi Yayınları.
- 21.KARATAŞ, K. (2015). Çocuk ihmal ve istismarında sosyal hizmet yaklaşımı. Çocuğa yönelik şiddet ve çocuğun korunması. Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği.
- 22.KAYTEZ, N., YÜCELYİĞİT, S. ve KADAN, G. (2018). Çocuğa yönelik istismar ve çözüm önerileri. Avrasya Sağlık Bilimleri Dergisi, 1(1), 18-24.
- 23.KOSCHAKER, P. (1997). Roma özel hukukunun ana hatları. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. No:414, Ankara: Sevinç Matbaası.
- 24.KURT, S. (2016). Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 0 (36), 99-127.
- 25.KÜT, D. (2017). Tarihte çocuk kavramı. Erişim tarihi: 10.12.2022, <https://psycup.com/blogs/23>
- 26.MAKAL, A. (2007), Ameleden işçiye: erken cumhuriyet dönemi emek tarihi çalışmaları. İstanbul: İletişim Yayını.
- 27.MAMUR İŞİKÇİ, Y. ve KARATEPE, S. (2016). Türkiye’de çocuğa yönelik sosyal politika uygulamaları ve tarihsel analizi. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 7 (1), 69-100.
- 28.ÖKTEM, D. (2012). “Türkiye’deki çocuk adalet sisteminin yönetimi ve yaş ayrımcılığına ilişkin paradigmanın incelenmesi”, Türkiye’de Çocuk Adalet Sisteminin Yönetimi, İHOP, Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi Yayınları, 5.
- 29.ÖZPOLAT, A. O. (2021). Türkiye’de çocuk hizmetleri. Ankara: Çizgi Yayınevi.
- 30.POLAT O. (2002). Çocuk Hakları Nedir? İstanbul: Analiz Yayınları. 5-39.
31. READ, J., HAMMERSLEY, P. and RUDEGEAİR, T. (2007). Why, when and how to ask about childhood abuse. Advances in Psychiatric Treatment, 13(2), 101-110.
- 32.SEROZAN, R. (2005). Çocuk hukuku. Beta Yayınevi.
- 33.SOYDAN, A. (2003). Darüşşafaka tarihinden kesitler. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, (3). 250-268.

34. TIRAŞCI, Y. ve GÖREN, S. (2007). Çocuk istismarı ve ihmali. *Dicle Tıp Dergisi*, 34(1), 70-74.
35. TOMANBAY, İ. (2011). Avrupa Birliği ülkelerinde çocuk koruma anlayışı ve Türkiye'deki Çocuk Koruma Kanunu. Suça sürüklenen ve mağdur çocuklar, 17-31.
36. TOPBAŞ, M. (2004) İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni. 3(4), 76-80.
37. TOPER, F. (2020). Yeni Yoksulluk, Sosyal Dışlanma ve Sosyal Hizmet, M. YILMAZ ve E. GÜNAY içinde, Farklı Boyutlarıyla Sosyal Problemler: Sosyal Politikalar Ekseninde Multidisipliner Yaklaşımlar. 373-406. İksad.
38. TRICKETT, P. K. and MCBRIDE-CHANG, C. (1995). The developmental impact of different forms of child abuse and neglect. *Developmental review*, 15(3), 311-337.
39. TÜİK, (2021). İstatistiklerle Çocuk. Erişim tarihi: 11.11.2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2021-45633#:~:text=T%C3%BCrkiye%20n%C3%BCfusunun%20%26%2C9,7'sini%20k%C4%B1z%20%C3%A7ocuklar%20olu%C5%9Fturdu.>
40. TÜRK DİL KURUMU, (2022). Erişim tarihi; 13.11.2022. <https://sozluk.gov.tr/>
41. TÜRKİYE CUMHURİYETİ ANAYASASI, (1982). Erişim tarihi: 08.11.2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.2709.pdf>
42. ULUĞTEKİN, S. (1994), Çocuk mahkemeleri ve sosyal inceleme raporları. Ankara: Bizim Büro.
43. USLU AK, B. (2022). "Çocuk Ticareti Suçunu Anlamak". *Uluslararası Suçlar ve Tarih / International Crimes and History* 23. 93-115.
44. YÜKSEL, H. ve YÜKSEL, M. (2014). Çocuk ihmali ve istismarı bağlamında Türkiye'de çocuk gelinler gerçeği. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 1-24.
45. ZEANA, C. H. ve HUMPHREYS, K. L. (2018). Child abuse and neglect. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 57(9), 637-644.
46. ÜN, L. (2022a). Türk Kamu Yönetiminde Liyakat İlkesinin Uygulanmasını Denetleyici Kurumların Rolü. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 459-475.
47. ÜN, L. (2022b). Kamu Hizmetinde Yeni Konsept: Akıllı Kamu Hizmeti. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 415-440.